

fredens hus

Detta är ett övningshäfte till utställningen Ordets Makt inom projektet Ordets Makt 2.0. Ordets Makt 2.0 är ett projekt som syftar till att utforska ordens makt, både som verktyg för förtryck samt som medel mot rasism och intolerans. Projektet bygger på Fredens Hus utställning "Ordets Makt" som har uppdaterats för att inkludera nya perspektiv. Utställningen har åkt på turné bland svenska skolor och kompletteras med digitala verktyg och utbildning för lärare som arbetar med ungdomar på högstadiet och gymnasiet. Projektet Ordets Makt 2.0 har möjliggjorts med stöd av Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor (MUCF)

fredens hus

Fredens Hus

Fredens Hus är en ideell förening som arbetar i Dag Hammarskjölds anda sedan 2006 och som vill skapa mötesplatser för fred, mänskliga rättigheter och möjligheter. Genom utställningar och pedagogisk verksamhet med fokus på barn och unga vill de motverka rasism, våld samt fördomar och intolerans.

Ordets Makt

Ord påverkar attityder, värderingar och handlingar.

Ord har makt.

Ord kan användas för att stärka, men även för att sänka.

För att motverka att människor förtrycks, till exempel på grund av hudfärg, etnicitet, kön eller sexuell läggning, är ett första steg därför att synliggöra dessa hatiska uttryck och bli medveten om deras effekter.

I många fall har ett föraktfullt eller hatiskt sätt att tala om en viss grupp blivit upptakten till våldshandlingar mot dessa människor. Inte alltid men vi har många exempel genom historien. Att elever använder rasistiska tillmälen eller annat hatspråk kan ha många orsaker, men ofta beror det på ren okunskap och likgiltighet.

Kränkande och hatiska uttryck kan ha olika motiv. De kan böttna i ett specifikt hat, men orsakerna kan också vara mer banala. Somliga som använder dessa uttryck känner troligen inte specifikt hat mot någon grupp men har ändå anammat hattraditionens språk, utan att direkt inse vad orden förmedlar eller vilka problem de bidrar till. Ungdomar kan ofta vara aningslösa i sitt sätt att uttrycka sig. Därför är det särskilt viktigt att fånga upp, förklara och bemöta dessa yttranden när vi vuxna hör dem i skolans olika utrymmen och på sociala medier (Skolverket).

UTSTÄLLNING

**Tips på hur du kan arbeta i utställningen
Ordets Makt**

Utställning

Innehåll i utställning

- Mobilmodul (hatkommentarer på nätet)
- Gatuskyltar med fula ord
- Text om folkmord, Nazityskland och Rwanda
- Härskartekniker/främjartekniker
- Positiva ord och dess påverkan
- Propagandaaffischer
- Filmer om yttrandefrihet

Övning: Inspireras av utställningen

Variant ett

1. Låt deltagarna få gå runt och titta på utställningen.
2. Samla gruppen och låt dem berätta om deras intryck, tankar och känslor.
3. Här går det sedan att göra ett större projekt där deltagarna till exempel gör en egen utställning med inspiration från Ordets makt-utställningen. Fungerar utmärkt i estetiska ämnen men går naturligtvis även att låta utställningen och dess tema inspirera till arbeten i andra ämnen.

Variant två

1. Dela in deltagarna i mindre grupper och tilldela varje grupp en del av utställningen.
2. Be grupperna göra mindre sammanfattningar om vad deras utställningsdel handlade om.
3. Samla gruppen och låt dem berätta om deras sektion och vad som intresserade eller överraskade dem.

Övning: Analysera och Hantera Härskartekniker

I utställning kan du ta del av både härskartekniker och främjartekniker. Detta är en övning som fokuserar på att öva att identifiera, förstå och hantera olika härskartekniker i kommunikation och diskutera strategier för att motverka dem.

Börja med att dela in deltagarna i grupper om 4-5 personer. Se till att varje grupp har tillgång till skrivmaterial eller dator för att anteckna. Berätta att ni ska arbeta med härskartekniker och att härskartekniker är ett sätt att förminska och skapa ojämlikhet mellan människor och att det finns olika tekniker för att göra/förstärka detta.

Ge varje grupp en lista med de härskartekniker som förekommer i utställningen:

OSYNLIGGÖRA. Att inte bli lyssnad på, eller inte ens få komma till tals. Osynliggörande kan tysta människor.

FÖRLÖJLIGA. Att göra sig lustig på bekostnad av någons beteende eller skratta åt någons förslag.

UNDANHÅLLA INFORMATION. Att inte alla får tillgång till relevant information och underlag för att kunna göra sin röst hörd.

DUBBELBESTRAFFA. Att skapa en känsla av att aldrig räcka till. Vad du än gör eller tar för beslut så är det fel.

PÅFÖRA SKULD OCH SKAM. Att få dig att skämmas eller känna skuld över något, trots att det legat utanför din kontroll.

OBJEKTIFIERA. Att se personer som objekt snarare än för vilka de är som personer. Kan ges uttryck genom att kommentera på personers utseende. Som objekt är det svårt att göra sin röst hörd.

Be grupperna att välja en härskarteknik från listan och diskutera vad den innebär och hur den kan användas för att dominera eller manipulera i en kommunikationssituation. Be grupperna att komma med exempel på verkliga eller fiktiva scenarier där denna härskarteknik kan komma till användning.

Rollspel (20 minuter):

Varje grupp ska välja ett scenario och utföra ett kort rollspel där en person använder den valda härskartekniken mot en annan. Detta kan vara en realistisk situation på skolan, arbetsplatsen, i en familj, eller i en vänskapsrelation. Viktigt poängtera att det är ett rollspel och att eleverna går in i roller. När rollspelet är över, går alla ur rollerna.

Efter rollspelet kan gruppen diskutera hur det kändes att vara både den som använde härskartekniken och den som utsattes för den. Vad var de känslomässiga reaktionerna? Hur påverkades kommunikationen?

Ge grupperna tid att diskutera och brainstorma strategier för att hantera och motverka den härskarteknik som de valde.

Gruppdiskussion (ca 5 minuter per grupp):

Varje grupp presenterar sina observationer från analysen, rollspelen och de strategier de har utvecklat.

Avsluta med att sammanfatta de gemensamma insikterna och strategierna som diskuterades under övningen. Betona vikten av att vara medveten om härskartekniker både i egna handlingar och när de observeras i andra sammanhang.

Förutom härskartekniker finns främjartekniker. Om härskartekniker är ett sätt att förminska och skapa ojämlikhet mellan människor, gör främjartekniker motsatsen. Främjarteknik är ett exempel på en metod som bidrar till ett mer inkluderande bemötande. Några av dessa är:

SE INDIVIDEN. Att möta andra människor som subjekt. Att lita på att alla tar ansvar för att kommunicera sina känslor och önskemål tydligt och därför utgå från att det som sägs är det som finns.

AVLASTA. Att ge bekräftelse och var mottaglig för frågor. Acceptera ett nej utan att försöka övertala. Det är motsatsen till att få någon att känna skuld och skam.

HÄNSYNSTAGA. Att ta hänsyn till allas olika livssituationer och sträva efter att förstå istället för att avfärda. Utgå från att alla gör det bästa de kan utifrån sina unika förutsättningar.

FRAMHÅLLA INFORMATION. Att sträva efter att alla får all relevant information för att kunna delta på lika villkor. Berätta bakgrunden till frågor.

RESPEKTERA. Att lyfta fram varandras prestationer. Det ska inte vara förbjudet att skämta men se upp så det inte blir på någons bekostnad.

SYNLIGGÖRA. Att ge plats för att tala, lyssna aktivt och ge respons. Alla ska känna att deras närvaro och åsikter spelar roll i gruppen.

ANDRA ÖVNINGAR

Tips på hur du kan arbeta i klassrummet i samband utställningen Ordets Makt.

Övning: Hatspråk

Mål med lektionen

- (1) lära sig identifiera och reflektera över hatiska ord och fraser
- (2) förstå hur positiva ord och fraser kan bidra till en positiv skolmiljö och samarbete mellan elever.
- (3) träna att sätta sig in i andras skor och förstå de känslor som kan uppstå när hatiska ord och fraser används.

Material

Papper

Pennor

Starta med att förklara vad hatiskt språk är och varför det är viktigt att vara medveten om det. Berätta också om konsekvenserna av hatspråk och hur det kan påverka andra negativt.

Be eleverna att skriva ner fem hatiska ord eller fraser som de hört andra använda eller som de själva har använt tidigare. Ge dem sedan några minuter att tänka på hur de skulle känna om någon använde dessa ord eller fraser mot dem själva.

Samla in elevernas svar och starta en diskussion om deras tankar och känslor. Fråga dem hur det skulle kännas om de hörde någon använda hatiskt språk mot en annan elev eller om de själva blev utsatta för det. Fråga också om de har några erfarenheter av att använda hatiskt språk själva och vad de tänker om det nu när de har reflekterat över det.

Be eleverna att skriva ner fem positiva ord eller fraser som de kan använda istället för de hatiska orden/fraserna som de skrev ner tidigare. Ge dem sedan några minuter att tänka på hur de skulle känna om någon använde dessa ord eller fraser mot dem själva.

Samla in elevernas svar och starta en diskussion om deras tankar och känslor. Fråga dem hur det skulle kännas om de hörde någon använda dessa positiva ord eller fraser mot en annan elev eller om de själva använde dem istället för hatiska ord/fraser. Diskutera också

hur positiva ord och fraser kan ha en positiv inverkan på eleverna och skolmiljön.

Avsluta med att summera diskussionen och betona vikten av att vara medveten om hatiskt språk och dess konsekvenser. Uppmuntra eleverna att använda positiva ord och fraser istället och att stå upp mot hatiskt språk när de hör det.

Övning: Bilder, budskap och propaganda

Till denna övning finns en presentation med bilder: En lektion om propaganda

Mål med lektionen

- (1) lära sig mer om vad propaganda är
- (2) lära sig om olika propagandatekniker
- (3) träna på hur budskap kan vinklas och kännas igen.

Material

Presentation med bilder

Pennor och papper till alla elever

Berätta för gruppen att ni ska ha en lektion om begreppen information, reklam och propaganda. Förklara att de först ska få diskutera begreppen.

Dela in eleverna i smågrupper, dela ut papper och pennor till varje grupp samt be grupperna diskutera begreppen och skriva ned sina svar på pappret. Till elevernas hjälp kan de utgå från följande tre frågor:

Vad är information, reklam och propaganda?
Hur kan information, reklam och propaganda förklaras?
Ge exempel på information, reklam och propaganda.

Vad gäller sista frågan är vi intresserade av hur de tre olika begreppen kan ta sig i uttryck [”låta” eller ”se ut”] i olika situationer.

Vissa grupper kan behöva hjälp att komma igång. Ge grupperna minst tio minuter och känn efter hur långt de kommit i sitt arbete. Avbryt sedan och gå en runda där varje grupp får presentera sina svar.

När grupperna presenterar sina svar kan du ställa följdfrågor som: (a) vilket av begreppen de upplevde var svårast att definiera, (b) om all propaganda är hatpropaganda, (c) vilka likheter och eventuellt olikheter mellan reklam och propaganda är.

Definition av information, reklam och propaganda

Gå igenom och läs upp definitionerna

Information: information är det innehåll eller de meddelanden som överförs vid kommunikation.

Reklam: olika knep som exempelvis företag använder i sin marknadsföring för att främja försäljningen av en vara eller tjänst genom ex. filmer, bilder eller radioreklam.

Propaganda: syftar till att med hjälp av språk, bilder eller andra symboler påverka människors åsikter, värderingar eller handlingar i en bestämd riktning.

Förklara för deltagarna att samtliga begrepp kan definieras på olika sätt. Nämn gärna för eleverna att information kan ges på olika sätt, exempelvis genom, ord, text, bilder, filmer och/eller gester. Be eleverna att lägga märke till hur lika reklam och propaganda är i sin funktion.

Fokusera därefter på propagandabegreppet och berätta att syftet med propaganda inte är att informera utan att påverka, och innehållet ofta brister i saklighet, är avsiktligt ofullständigt, vinklat eller rentav falskt.

Propaganda är ett budskap från en (eller flera) avsändare till en (eller flera) mottagare. Avsändaren vill få mottagaren att ändra uppfattning eller övertygelse och till sist kanske även beteende. Propaganda vill alltså få många människor att tycka samma sak. Propaganda handlar om just det att kommunicera ett vinklat budskap och få människor att lyssna på just det och påverkas av det [källa: Internetstiftelsen].

Således kan propaganda därav också förmedla demokratiska budskap, som respekterar de mänskliga rättigheterna. Propaganda är alltid vinklad och har alltid till syfte att påverka på något sätt. Att den är vinklad behöver dock inte betyda att den är osann. Propagandisten vill väcka positiva eller negativa känslor för t.ex. en sakfråga, en folkgrupp eller en person. "

Därför gäller det att lära sig att känna igen propaganda och kunna tolka och ta ställning till vad budskapet är – och framför allt vem avsändaren är.

Valaffischer: Tolka budskapen

Kolla igenom affischerna i presentationen. De finns i presentationen. Affischerna är några av riksdagspartiernas nationella valaffischer inför riksdagsvalet 2022. Du kan alltid välja att fokusera på några få eller hitta och använda andra valaffischer.

[manusförslag]

Vi ska nu gå igenom ett tiotal nationella valaffischer som riksdagspartierna använt sig av. Er uppgift är att leta efter budskap i affischerna. Kom ihåg att det är ni som tolkar affischen, det finns således inget "rätt" eller "fel". Tänk på personer, bakgrunder, miljöer, ord och/eller färger.

Gå igenom en bild i taget och låt en grupp (se tidigare gruppindelning vid begrepp) i taget berätta vad de ser i affischen och vilka budskap de kan hitta. Inled med att fråga vilket parti valaffischen tillhör och vilket/vilka budskap som förmedlas. Innehåller affischen reklam, propaganda eller både och?

Fem vanliga propagandatekniker

För att förstärka sitt budskap används inte sällan så kallade propagandatekniker. En propagandateknik kan enkel förklaras som ett verktyg för att förstärka sitt budskap.

Förklara för deltagarna att du nu kommer gå igenom fem olika propagandatekniker. Det finns naturligtvis fler tekniker, men dessa är några utav de vanligare.

1. Propaganda spelar ofta på känslor som ilska, frustration, rädsla, hopp och sympati för att få mottagaren att ta till sig det förmedlade budskapet. Utnyttjar dessa känslor för att få mottagaren att glömma att tänka kritiskt.
2. Hitta en gemensam "fienden" och övertyga om att man tar bort denna kommer allt bli bra. Göra denna "syndabock" till ansvarig för allt dåligt i samhället.

3. Denna teknik kan manifesteras exempelvis genom att ifall det rapporteras om många våldtäkter på festivaler kan en skribent med rasistisk agenda istället skriva att "svenska kvinnor våldtas av invandrare".
4. Ett budskap måste ha en definierad målgrupp för att nå fram. Vi har alla olika roller i våra liv. Vi kan vara någons dotter, fotbollstokig, bagare osv. Därför kan vissa propagandabudskap tala till oss som kvinna, andra utifrån våra intressen och ytterligare andra utifrån vårt arbete. Då skapas en vi-känsla och mottagaren blir mer benägen att lyssna.
5. Om man upprepar något tillräckligt ofta kan det till sist komma att upplevas som sant. I denna teknik är det inte ovanligt att man arbetar med gränsförskjutning, det vill säga, att flytta på gränserna för budskap som till exempel vid en första anblick kan anses olämpliga, oacceptabla eller till och med olagliga för att till slut få människor att inte reagera på budskapet.

Källa: Internetstiftelsen

Frågor att diskutera

- Hur får de flesta eleverna information och nyheter?
- Hur vet man vilka nyheter och budskap om går att lita på?
- Vem är avsändare och vad är syftet?
- Finns det flera källor som förmedlar samma information? Vilken roll spelar det?
- Är alla källor pålitliga? Vad är en bra källa?

Övningstips

Använd gärna Fredens Hus-podden och dess arbetsblad för att komplettera eller träna på tema propaganda och propagandatekniker. Du hittar den och andra poddar på Fredsportalen.se

Övning: På Internet

Användningen av digital teknik är för de flesta närmast obligatorisk för att upprätthålla sociala relationer, ta del av nyheter, information och kommunikation med skola, vård och bank.

Likaså är sociala medier och användandet av de en naturlig del av vardagen för många unga.

Internet har många fördelar, men en av Internets nackdelar är att digitaliseringen också skapar nya arenor och metoder för individers våldsutövning.

Vad är brottsligt på nätet?

Den svenska lagstiftningen har alltid legat efter när det gäller utsatthet på nätet. Mycket av det så kallade psykiska våldet som finns är till exempel inte brottsligt, men del digitala våldsgärningar kan faktiskt vara straffbara enligt svensk lag. Fråga eleverna om de vet/känner till vad som är olagligt på nätet.

Förklara att följande brott kan vara/bli aktuella när en person utsatt någon för våld via digital teknik:

- Ofredande
- Kränkande fotografering
- Olovlig identitetsanvändning
- Olaga integritetsintrång
- Olovlig avlyssning
- Dataintrång

Övningstips

Vid denna del rekommenderar vi Statens medieråd, Vad är okej? Om kränkningar på nätet, som du kan hitta här

<https://www.statensmedierad.se/pedagogiska-verktyg/tips-till-pedagoger/mik-for-mig---digital-lektionsbank/material-mik-for-mig/vad-ar-okej-om-krankningar-pa-natet>

Miniövning om lösenord och delning

Vår användning av Internet samt dess tjänster och olika applikationer kräver inte sällan ett konto med användarnamn och lösenord. En persons mejladress till exempel ofta är knypunkten för många av ens konton på Internet, därav är ens lösenord också viktigt.

Fråga eleverna, vad ett bra lösenord är? Och vad ett "bra" lösenord bör eller inte bör innehålla?

Andra frågor som ni kan diskutera i klassen är om det okej att dela lösenord med andra? Vilka då i sådana fall? Vilka fördelar respektive nackdelar finns med det?

Andra tips och material

Fredens Hus – Informationsfilmer – Ordets Makt 2.0

<https://vimeo.com/showcase/10674926>

Statens medieråd och dess material, Det nya hotet.

<https://www.statensmedierad.se/pedagogiska-verktyg/tips-till-pedagoger/mik-for-mig---digital-lektionsbank/material-mik-for-mig/det-nya-hotet.-film-om-vinklade-budskap>

Internetstiftelsens Digitala lektioner

<https://digitalalektioner.se>

Näthatshjälpen – Om och hjälp vid utsatthet på nätet

<https://nathatshjalpen.se>

Myndigheten för psykologiskt försvar - förstå vad falsk och vilseledande information kan vara – och bli bättre på att känna igen den.

<https://www.bliintelurad.se>

fredens hus